

ULUSLARARASI DERS KİTAPLARI VE EĞİTİM MATERYALLERİ DERGİSİ (IJOTEM)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijotem>

Tefhimü'l-Kur'an Bağlamında Mevdûdî' nin Cihad Anlayışı*

*"Bu makale Prof. Dr. Mevlüt Erten danışmanlığında yürütülen Ebü'l-A'lâ El-Mevdûdî' nin Tefhimü'l-Kur'an Tefsirinde Cihad ve Kıtal Ayetlerini Yorumlaması, isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Oğuzhan AKKAN¹

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü

Yüksek Lisans Öğrencisi

akkanoguz66@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-4562-4875

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Alınma Tarihi: 1.05.2024

Kabul Edilme Tarihi: 27.05.2024

Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 27.05.2024

Alıntı: Akkan, O. (2024). Tefhimü'l-kur'an bağlamında Mevdûdî' nin cihad anlayışı. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 7(1). 48-72.

Tefhimü'l-Kur'an Bağlamında Mevdûdî'nin Cihad Anlayışı*

Oğuzhan AKKAN¹

Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü

Öz

Araştırma Makalesi

Cihad konusu İslam'ın doğuşundan günümüze gelinceye kadar sürekli olarak önemini korumuş ve gündemden hiç düşmemiştir. Ancak hem İslam toplumunda hem de diğer toplumlarda cihad kavramına menfi birçok anlam yüklenmiş ve cihad üzerinden İslam dinine iftiralar atılmıştır. Bu minvalde cihad hakikatının üzeri doğru olmayan bilgilerle ve ithamlarla kapatılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın amacı Ebü'l-A'lâ El-Mevdûdî'nin cihad konusundaki düşüncelerinin ve yorumlarının ne olduğunu ortaya çıkarmaktır. Zira Mevdûdî 20. Yüzyılda yaşamış ve dönemine ilmî çalışmaları ve fikirleriyle damga vurmuş bir âlimdir. Mevdûdî'nin modern bir dille, Kur'an ve sünnet bağlamında cihad kavramını sahih kaynaklarla nasıl yorumladığı, çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Ayrıca Mevdûdî'nin hayatı, siyasi düşünceleri, müfessirliği ve tefsirdeki metodundan da kısaca bahsedilmiştir. Mevdûdî'nin cihad anlayışını, düşüncelerini bu alanda yazdığı kitaplardan (Cihad, İslam Savaş Hukuku) istifade ederek önemli eserlerinden biri olan Tefhimü'l Kur'an'dan da örnekler verilerek cihad ayetlerinin nasıl yorumladığının ortaya çıkarılmasına hasredilmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi ile veriler toplanmış ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Sonuç olarak Mevdûdî'nin asrın gereklerini dikkate alarak yeni bir solukla, güncel bir söylemle ve doğru kaynaklardan beslenerek cihad kavramını özenle tanımladığı ve detaylı anlatımına ulaşılmıştır. Mevdûdî ile ilgili yapılacak çalışmalarda cihad konusu üzerine araştırmalara yer verilebilir.

Alınma Tarihi:
1.05.2024.
Kabul Edilme Tarihi:
27.05.2024
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 27.05.2024

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Mevdûdî, müfessir, Tefhimü'l-Kur'an, cihad

*Bu makale Ebü'l-A'lâ El-Mevdûdî'nin Tefhimü'l-Kur'an Tefsirinde Cihad ve Kıtıl Ayetlerini Yorumlaması, isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹**Sorumlu yazar iletişim bilgileri:**
Yüksek Lisans Öğrencisi
akkanoguz66@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-4562-4875

Mawdūdī's Understanding of Jihad in the Context of Tafhim al-Qur'an

Oğuzhan AKKAN¹

Kırıkkale University, Social Sciences Institute, Department of Basic Islamic Sciences

Abstract

The subject of jihad has always maintained its importance from the birth of Islam to the present day and has never fallen off the agenda. However, both in the Islamic society and in other societies, many negative meanings have been attributed to the concept of jihad and slanders have been thrown at the Islamic religion through jihad. In this respect, the truth of jihad has been tried to be covered with false information and accusations. The aim of this research is to reveal what Abū'l-A'lā Al-Mawdūdī's thoughts and interpretations on jihad are. Because Mawdūdī is a scholar who lived in the 20th century and marked his period with his scientific studies and ideas. How Mawdūdī interprets the concept of jihad in the context of the Qur'an and Sunnah in a modern language with authentic sources constitutes the basis of the study. In addition, Mawdūdī's life, political thoughts, his exegesis and his method in tafsīr are briefly mentioned. Mawdūdī's understanding of jihad, his thoughts in this field by making use of the books he wrote in this field (Jihad, Islamic War Law), one of his important works, Tafhimu'l Qur'an, is devoted to revealing how he interprets the verses of jihad by giving examples. The data were collected by document analysis method, one of the qualitative research methods, and content analysis technique was used. As a result, it has been reached that Mawdūdī carefully defines the concept of jihad with a new breath, with a contemporary discourse and by feeding from the right sources, taking into account the requirements of the century. Researches on the subject of jihad can be included in future studies on Mawdūdī.

Keywords: Tafsir, Mawdudi, mufassir, Tafhim al-Qur'an, jihad

Research Article

Received: 1.05.2024
Accepted: 27.05.2024
Published online:
27.05.2024

* This article is derived from his master's thesis titled "Abu'l-A'lā Al-Mawdūdī's Interpretation of the Verses of Jihad and Qital in his Tafsir Tafhim al-Qur'an".

¹**Corresponding author:**

Graduate Student

akkanoguz66@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-4562-4875

Giriş

İslami bir terim olarak cihad geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Ancak kısaca ifade etmek gerekirse Allah yolunda yapılan mücadele ve mücadeleyi kapsayan her türlü eylemi içerisinde barındıran bir kavramdır. Sözlükte “çok fazla çaba ve gayret göstermek” anlamına gelen cihad Kur’an’da ve Allah Rasûlünün tutumunda daha çok düşmanla savaşmak olarak ön plana çıkmaktadır. Bu noktada cihadın tanımı ve nasıl uygulanacağı konusunu ilk olarak şer’i delillerden yani Kur’an ve sünnetten yararlanılarak sahih bilgilerle anlatılmalı ve zamana göre söylemlerin güncelenmesi önemli taşımaktadır. Zira son yüzyılda özellikle radikal Müslüman gruplar düşman olarak gördükleri kimselere karşı uyguladıkları şiddet eylemlerini, cihad adı altında meşrulaştırmaya çalışmakta ve bunu din adına yaptıklarını ifade etmektedirler. Bu durum Müslümanlar içerisinde cihadın gelenekteki anlamının ve amacının yok olmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir. Cihadın asıl anlamının dışında yanlış bir şekilde uygulanması, terör ve şiddet eylemlerine dönüştürülmesi tüm dünyada İslam ve müslüman karşıtlığına yol açacak niteliğe ulaşabilir.

İslam âlimleri genel olarak ilim öğrendikleri hocalarının da etkisiyle yaşadıkları bölgelerin konumunu, toplumların durumunu, karşılaştıkları zamanın problemlerini, hedef olarak çözüme kavuşturmak için eserler yazmış ve faaliyetler yürütmüştür. Örneğin büyük mezhep imamlarından İmam Malik’in yaşadığı ortam ve toplum ile İmam Şafi yahutta İmam-ı Âzam’ın yaşadığı ortam ve toplum farklılık arz etmekte ve içtihatlarda buna göre şekillenmektedir. Yine tefsir konusunda ilk dönemlerde yazılan rivayet tefsirleri daha sonraları ihtiyaca binâen dirayet tefsiri işârî tefsir vd. olarak yeni bir yöntem ve usûl ile sunulmuştur. Son yüzyılda ise İslam âlimleri Kur’an-ı, içtimai tefsir yöntemiyle toplumların ihtiyacına cevap niteliğinde hazırlamışlardır.

20. yüzyılın mütefekkirlerinden ve âlimlerinden olan Mevdûdî’de yaşadığı bölgede toplumsal problemlerle karşı karşıya kalmış neticede bir âlim olarak bu problemleri çözmeye İslam’a hizmet etmeye çalışmıştır. Örneğin hadis inkârcılarına karşı makaleler yazmış, kadiyanilik gibi sapkın akımlarla mücadele etmiş ve daha birçok alanda eserler yazmıştır. Bunlardan birisi de cihad ile ilgilidir ve ilk yazdığı kitabı da “Cihad” isimli eseridir. Mevdûdî döneminde de İslam’a karşı sürekli olarak itham ve saldırılar olmuştur. Mevdûdî’nin söylemiyle cihad yabancıların gözünde; “vahşilik, kan dökücülük ve barbarlık” demektir. Gayr-i müslimlerin gözünde cihad denince; “Kılıcını kınından çıkarmış, içi kin ve tutuculuk ateşiyle yanan, ruhu barbarlık ve vahşetle dolu, gözü dönmüş, Allahu Ekber çığlıkları atarak

meydanlarda at koşturan, kılıç sallayan iğrenç yüzlü barbarlar ordusu” canlandığı ifade edilmektedir. Buna karşın Mevdûdî islam dininin ve Müslümanların bu şekilde bir tanımla bağdaşmadığını, cihadın ise bu ithamların tam tersi anlamlara sahip olduğunu savunarak kısaca cihadın bir ihya hareketi olduğunu savunmuş ve anlatmaya çalışmıştır.

Araştırma temelinde Mevdûdî'nin cihad anlayışını temele alarak cihad ile ilgili düşüncelerinin ne yönde olduğu, söylemlerinin nasıl olduğu, cihadın tanımını nasıl yaptığı ve cihadı nasıl savunduğu üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte hayatı, sosyal ve siyasi düşünceleri, müfessirliği ve tefsirdeki metodu kısa bir şekilde aktarılmıştır. Araştırmanın asıl konusu olan cihad anlayışı ve kendi eserleri olan “Cihad, İslam Savaş Hukuku, Gelin Müslüman Olalım” kitapları da incelenerek genel bilgilendirme yapılmıştır. Tabii bunun yanında Mevdûdî'nin “Tefhimü'l Ku'an” adlı tefsir çalışmasında cihad ile ilgili ayetleri nasıl yorumladığı birkaç ayetle örneklendirilmiştir.

Konu ile ilgili alan incelendiğinde Mevdûdî ile ilgili birçok çalışma ve araştırma yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Abdulhamit Birışık'ın editörlüğünü ve kitabın bir kısmının yazarlığını yaptığı “Mevdûdî Hayatı, Görüşleri ve Eserleri” (Birışık, 2007), Turan Kışlakçı'nın “Çağa İz Bırakan Önderler Mevdûdî” (Kışlakçı, 2019), Yusuf el-Karadâvî'nin “Bir Düşünür Olarak Mevdûdî” (Karadavi, 2017), Esad Gilanî'nin Türkçe'ye çevrilmiş “Mevdûdî'nin Hayatı” (Gilanî, 2000) gibi pek çok eser kaleme alınmıştır. Doktora çalışması olarak Mustafa Sönmez'in “İhya Hareketlerinde Mevdudi” (Sönmez, 1997), Ömer Başkan'ın “Kur'ân Yorumunun Politik Bağlamı -Mevdûdî Örneği-“ (Başkan, 2004), Mustafa Özel'in “Elmalılı İle Mevdudi'nin Tefsirlerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım” (Özel, 1999) adlı araştırmalar yapılmıştır. Tez çalışması olarak Hasan Yıldırım'ın “Kur'an'da Ehl-İ Kitap Bağlamında Mevdûdî ve Süleyman Ateş'in Görüşlerinin Mukayesesi” (Yıldırım, 2019), Fesih Kaplaner'in “Ebu'l A'lâ El-Mevdûdî'nin Kelâmî Görüşleri” (Kaplaner, 2019), Gülşen Şahin'in “Mevdûdî'nin Din ve Siyaset Anlayışı” (Şahin, 2011), Recep Kadiroğlu'nun “Mevdûdî'nin Tefsirinde Kur'ân İlimleri” (Kadiroğlu, 2020), Yakup Küçükdal'ın “Mevdûdî'nin Tasavvuf ve Nefis Tezkiyesi Hakkındaki Görüşleri” (Küçükdal, 2022), Betül Hatipoğlu'nun “Ebû'l-A'lâ El-Mevdûdî'nin Kelami Görüşleri” (Hatipoğlu, 2021), Esra Keleş'in “Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kur'ân Adlı Tefsirinde Ehl-İ Kitapla İlgili Ayetlere Yaklaşımı” (Keleş, 2020), Hüsna Aytaç'ın “Ebû'l-A'lâ El-Mevdûdî'nin Tefhîmü'l-Kur'ân Adlı Tefsirinde Oryantalizm Eleştirisi” (Aytaç, 2019), Emin Yakar'ın “Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kur'ân İsimli Tefsirindeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi” (Yakar, 2017), Lütfullah Kerim Bilgin'in “Mevdûdî'nin Hayatı, Eserleri ve İslâm Hukuku İle İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi” (Bilgin, 2016), Mine Özer'in

“Çağdaş Dönem Tefsirinde Din ve Vicdan Hürriyeti: Mevdûdî ve Süleyman Ateş Örneği” (Özer, 2013), Ayşe Koç’un “Mevdûdî’nin Tefhîmu’l-Kur’an İsimli Tefsirindeki Hadislerin Tahriç ve Değerlendirilmesi” (Koç, 2010), Bayram Deniz’in “İsmet-İ Enbiyâ Düşüncesinin Kur’an Yorumuna Etkisi: Mevdûdî Ve Tabâtabâî Örneği” (Deniz, 2019), Seacettin Eraydın’ın “İslam Hukuku Açısından Son Dönem Hilafet Tartışmaları (Seyyid Bey, Senhurî ve Mevdûdî Örneği)” (Eraydın, 2018) gibi tez çalışmaları, Abdulhamit Birişik’in “Ebü’l-A’lâ Mevdûdî’nin Kur’ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler” (Birişik, 2011), İbrahim Hatipoğlu’nun “Çağdaş Hadis Tartışmaları Bağlamında Mevdûdî’nin Dinamik Sünnet Yorumu” (Hatipoğlu, 2003), Yavuz Köktaş’ın “Mevdûdî’nin Hadisle İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine” (Köktaş, 2003), Faruk Telci’nin “Hayatı ve Eserleriyle Ebu’l A’lâ Mevdûdî” (Telci, 2020), Ömer Faruk Şen’in “Ebu’l-A’lâ el-Mevdûdî Örneğinde (Siysal Egemenliğin Sahipliği) Sorunsalı” (Şen, 2023), Buket Ataman ve Ahmet Çelik’in “Ebu’l-A’lâ El-Mevdûdî’nin Hikmet Anlayışı” (Ataman, Çelik, 2024) gibi makale çalışmaları mevcuttur.

İlgili literatür incelendiğinde görüldüğü üzere Mevdûdî’nin cihad anlayışı üzerine herhangi bir araştırmaya rastalanmamıştır. Bu çalışma konusu itibariyle bu alanda yapılan ilk çalışma olması nedeniyle önem taşımaktadır. Alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmekle birlikte islami geleneklerden (Kur’an ve sünnet) kopmayan ve modern bir söylemle cihadı tanımlayan Mevdûdî’nin ortaya koyduğu cihad anlayışını günümüz dünyasında okumak ve buna göre değerlendirmek önem arz etmektedir.

İslam dini içerisinde önemli bir yere sahip olan cihad konusunun yine önemli âlimlerinden biri olan Mevdûdî’nin tanımında ve düşüncelerinde nasıl şekillendiği üzerine dayanmaktadır. Mevdûdî’yi tanımamız onun cihad kavramını da nasıl anladığını öğrenmemize katkı sunacağından dolayı öncelikli olarak hayatından önemli olduğu düşünülen kesitler sunulmuştur. Mevdûdî’nin birarada yaşadığı toplum içerisindeki faaliyetleri, yapmak istedikleri, topluma bakış açısı, İslam’ı müdafaası ve siyasi düşüncelerinin nasıl şekillendiği konularında da kısa ve öz bilgiler sunulmuştur. Mevdûdî’nin tefsir alanında diğer müfessirlerden farklı bir yöntem ve usûl geliştirerek yazdığı “Tefhîmu’l Kur’an” adlı eseriyle de büyük şöhrete kavuşmuş olması hasebiyle müfessirliği ve tefsirdeki metodu hakkında da yine kısa bilgiler verilmiştir. Çalışmanın buraya kadar olan kısmında Abdulhamit Birişik’in editörlüğünü ve kitabın bir kısmının yazarlığını yaptığı “Mevdûdî Hayatı, Görüşleri ve Eserleri”, Turan Kışlakçı’nın “Çağa İz Bırakan Önderler Mevdûdî”, Yusuf el-Karadâvî’nin “Bir Düşünür Olarak Mevdûdî”, Esad Gilanî’nin Türkçeye çevrilmiş “Mevdûdî’nin Hayatı”, Hamira Mevdûdî’nin “Babam Mevdûdî”, Muhsin Demirci’nin “Tefsir Tarihi”, Zafer Koç’un

“Ebu’l-A’la El-Mevdûdî ve Tefsirdeki Metodu”, Mevdûdî’nin “Tefhimu’l Kur’an” ve “Diyaret Vakfı İslam Ansiklopedisi”nin ilgili maddelerinden istifade edilmiştir.

Bundan sonra asıl konumuz olan Mevdûdî’nin cihad anlayışı üzerinde durulmuştur. Mevdûdî’nin bu konuda yazmış olduğu önemli eserleri olan “Cihad”, “İslam Savaş Hukuku” ve “Gelin Müslüman Olalım” adlı eserinin son bölümünde açtığı (cihadın anlamı) başlık temel referansımız olmuştur. Bunların yanında Mevdûdî’nin cihad anlayışını biraz daha geniş bir perspektifte değerlendirmek için Tefhimu’l Kur’an eserinden birkaç cihad ayetini nasıl yorumladığı örnek olarak sunulmuştur. Böylece Mevdûdî’nin cihad anlayışının genel çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

İslam dininin önemli bir konusu olan ve geniş bir anlamı kapsayan cihad kelimesini 20. yüzyılın alimlerinden ve toplum önderlerinden biri olan Ebu’l-A’la El-Mevdûdî’nin cihad kavramını nasıl anladığı ve yorumladığı üzerine yapılan bir araştırmadır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, kişilerin, toplulukların düşünceleri yahutta dökümanlar incelenerek elde edilen verilerin yorumlanmasına dayanır (Creswell, 2013). Bu araştırmanın özüne nitel yöntem uygun olduğu için tercih sebebimiz olmuştur.

Bu araştırmada Pakistan’lı âlim olan Mevdûdî’nin cihad anlayışının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bunun için öncelikli olarak Mevdûdî’nin genel olarak hayatı, sosyal ve siyasi düşünceleri, müfessirliği, tefsir metodu kısa ve öz bilgilerle ortaya konuldu. Bu durum cihadı nasıl anladığını ve düşündüğünü tarif eden kişiye bakış açımızı şekillendirmesi bakımından önem arz etmektedir. Bundan sonra Mevdûdî’nin kendi eserlerinden istifade edilerek cihad konusunu nasıl tanımladığı, değerlendirdiği ve cihadın hakikatını nasıl ortaya koyduğu hususunu ayetlerden de örnekler verilerek açıklama yoluna gidilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman ineleme tekniğinden istifade edilmiştir. Nitel araştırma tekniklerinden biri de doküman inceleme tekniğidir. Dökümanlar; Bilimsel bir dergi, günlük, mektup, resmi belgeler, otobiyografi ve biyografiler olabilir (Creswell, 2013). Bu araştırmada İslam’da farklı anlam ve uygulamalarla hareket edilen cihad lafzının büyük İslam âlimi Mevdûdî’nin düşünce ve söylemlerinde cihad kavramına nasıl bir

izahat yaptığını tespit etmek amacıyla doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Mevdûdî cihadı niçin tanımlama ve anlatma yoluna gitmiştir?
2. Mevdûdî cihadı nasıl tanımlamış ve anlatmıştır?
3. Mevdûdî cihadı nasıl yorumlamış ve cihad hakkındaki düşünceleri nelerdir?
4. Mevdûdî cihadı anlatırken nasıl bir üslup kullanmıştır?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada elde edilen bilgiler nitel bir veri analizi olan içerik analizi yapılarak elde edilmiştir. İçerik analizi metinlerdeki ya da söylemlerdeki anlamları keşfetme ve bunların düzenli hale getirilmesidir (Coolican, 2009). Bu araştırmada İslam'ın bir mevzusu olan cihadın, Mevdûdî'nin düşünce dünyasında nasıl şekillendiği, tanımlandığı ve yorumlandığını tespit etmek ve değerlendirmek üzere içerik analizinden yararlanılmıştır. İslam dininin bu çok boyutlu manalarına gelen cihad terimi, Mevdûdî'nin cihad anlayışıyla ilgili genel bilgiler yine Mevdûdî'nin cihad ile ilgili yazdığı eserler temel alınarak üretilmiştir. Cihad lafzı Mevdûdî'nin cihad anlayışı ve yorumu bağlamında incelenmiştir. Cihad kelimesinin Mevdûdî'nin fikirlerinde nasıl şekillendiği ve cihada bakış açısı belirlenmeye çalışılmıştır. Mevdûdî'nin birkaç cihad ayetini nasıl yorumladığını da çalışmada paylaşarak cihad ile ilgili nasıl bir izlenim bıraktığı ve anlamlandırdığı belirlenmiştir.

1. Ebü'l-A'lâ El-Mevdûdî ve Tefhimü'l-Kur'an

1.1. Hayatı ve Şahsiyeti

Mevdûdî, H.3 Receb 1321'de (M.25 Eylül 1903) Hindistan'ın Haydarâbâd (Maharashtra) eyaletine bağlı Evrangâbâd kasabasında doğdu (Bırışık, 2007, 16). Büyük dedesi Kutbiddîn Mevdûdî Çiştî, Hint alt kıtasında en etkin tarikat olan Çiştîyye'nin meşhur şeyhlerindedir. Ona daha büyük dedelerinden Ebu'l-A'lâ'ya (ö.h.935-m.1529) nisbetle Ebu'l-A'lâ ismi verilmiştir. Hz. Hüseyin'in soyundan gelmesi sebebiyle seyyiddir (Gilanî, 2000, 24). Dedeleri 15. yy. da Afganistan'ın Herat bölgesinden gelip Hindistan'a yerleşmiştir.

Hiç şüphesiz insanın şahsiyetinin oluşmasında karakterinin gelişmesinde ailenin ve çevrenin önemli bir yeri vardır. Mevdûdî'nin kişiliğinin gelişmesinde de babasının rolü

büyüktür. Seyyid Ahmed Hasan'ın okula göndermeden özel öğretmenlerle evladını yetiştirmesi, akranlarından yaşça büyük insanlarla oturup kalkması hem eğitimine hem de diline büyük etki etmiştir. Mevdûdî on bir yaşında evdeki eğitimini tamamladıktan sonra Evrangâbâd'daki, Medrese-i Fevkaniyye'nin sekizinci sınıfına girdi (Birişik, 2007, 24). Bundan sonra Mevdûdî, okul hayatında başarılı bir öğrencilik sergiledi. Ne var ki 1915'te ailesinin Haydarâbâd'a taşınmasının ardından, eğitimini buradaki Dâru'l-Ulûm'da sürdürdü ve kısa bir süre sonra da, babasının sağlığının bozulması ve vefatı sebebiyle okuldan ayrılıp ailesinin geçimine katkıda bulunmak için çalışma hayatına adım attı. Eğitimine ise kendi gayretleriyle dışardan devam etmiştir (Gilanî, 2000, 38).

Mevdûdî 1918'den itibaren çok genç yaşta birçok dergi ve gazetede yazmaya ve editörlük yapmaya başladı. Engin düşüncesi, güçlü yazı yeteneği gazetecilik yapmaya ve makaleler yazmaya çok elverişliydi. Mevdûdî daha çok Müslümanların karşılaştığı problemler ve sıkıntılar, batı taklitçiliğine ve kültürüne karşı tutumlar, toplumun yeniden inşası ve ıslahı, Kur'an ve sünnetin günümüze taze ve canlı bir aktarımla sunulması konularını ihtiva eden yazılar yazıyordu (Gilanî, 2000, 42). Nihayet 1932'de "Tercümânü'l-Kur'an" dergisinin editörlüğünü üstlendi ve vefâtına kadar da bu dergide yazarak toplumu ıslah faaliyetlerine devam etti (Gilanî, 2000, 39). Tercüman dergisinin neşriyatı, Mevdûdî'nin kurduğu Cemaat-i İslami mensubları tarafından günümüzde de hâlâ devam ettirilmektedir (Kışlakçı, 2019, 57).

Mevdûdî'nin güçlü kalemi düşüncedeki derinliği, fikirlerindeki ruh, onu sorumluluk almaya itmiş ve İktbal gibi toplumun önemli şahsiyetleri de onu sâlih bir cemaat kurma noktasında teşvik etmişlerdir. Bundan mütevellit Hindistan'ın en önemli âlim ve mütefekkirlerinin de içinde bulunduğu 75 kişilik bir grup, Mevdûdî ile aynı fikirler etrafında görüş birliği sağladı ve Mevdûdî, 26 Ağustos 1941 yılında Cemaat-i İslamî hareketinin kurulmasına öncülük edip hareketin lideri seçildi. Toplumun ıslahı ve İslam düzeninin tesis edilmesi için kurulan bu hareketin en büyük mâlî gelir kaynağı, Mevdûdî'nin yazdığı kitaplardan elde ediliyordu. Bu hareketin ana gayesi Pakistan'ı İslam temeli üzerine kurmaktı. Bu sebeple Mevdûdî yeni devletin anayasası hazırlanırken İslami bir anayasa olması için çok mücadele vermiştir (Gilanî, 2000, 47-48).

Mevdûdî, okumayı ve araştırmayı severdi. Uzun yıllar vaktini kitapların içerisinde ilmî çalışmalara ve sahada da okuduklarını ve yazdıklarını uygulamaya çalıştı. İslami ilimler yanında Tarihten biyografiye, felsefeden siyasete kadar birçok alanda eserler ve tercümeleler yazmıştır (Karadavi, 2017, 55-57; Birişik, 2007, 24). Özgün bakışı taklitten uzak, araştırarak, sorgulayarak, karşılaştırarak, kıyaslayarak, hakikati araması yepyeni bir ihya hareketinin

öncüsü haline getirmiştir. Bu hali bazı âlimlerce de 20. yüzyılın Gazzâli ve İbn. Teymiye'si olarak değerlendirilmesine vesile olmuştur (Gilanî, 2000, 199-200). Mevdûdî sorumluluk üstlenip toplumun içine karışmış ülkesini karış karış dolaşmış doğru bildiklerini muhatap kitlelere anlatmıştır. Ömrünü Kur'an ve sünnetin doğru anlaşılmasına, toplumun ıslahına adanmış, büyük bir fikir, mücadele ve aksiyon insanı olduğu anlaşılmaktadır.

1.2. Sosyal ve Siyasi Düşünceleri

Hint Alt Kıtası, Emevilerin büyük fetih hareketleri sonucunda İslam ile şereflenmiştir (Birişik, 2007, 149). Müslümanlar ile Hindular bu topraklarda barış ve huzur içerisinde yaşarken 1857 yılından sonra Hint Alt Kıtası tümüyle Büyük Britanya Krallığının egemenliği ve sömürgesi altına girmiştir. İngilizler Hint milliyetçiliğini desteklerken Müslümanlara üçüncü sınıf vatandaş muamelesi yapmışlardır (Birişik, 2007, 15). Bu durum Müslümanlar ile Hinduların arasını açmış ve Hinduların Müslümanlara karşı baskı ve zulüm yapmasına, çatışma ortamının oluşmasına sebep olmuştur.

Mevdûdî bunun gibi birçok sebeplerden dolayı Müslümanların Hindularla aynı toprakları paylaşmasının gelecek nesiller için ciddi bir tehlike oluşturduğunu ve bu iki topluluğun birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur. Hatta onun İngiliz sömürsünden ve tahakkümünden daha tehlikeli gördüğü bir durum vardı. O da, Hinduların Müslümanlara yapacağı baskı, zulüm, sindirme sonucunda İslami kimliklerini yitirme zamanla asimile olma tehlikesiydi. Tüm bu tehlikeleri bertaraf etmek için bölge Müslümanlarının önemli bir karar almaları ve adım atmaları gerektiği inancı doğmuştur. O da Pakistan devletinin kurulması ve Müslümanların kendi kendilerini yönetmesiydi (Gilanî, 2000, 43-44-48-49. & Kışlakçı, 2019, 58-62).

Mevdûdî'nin en önemli gayelerinden biri de Pakistan İslam devletinin kurulması, devletin Kur'an ve sünnet çerçevesinde İslami bir düzen ve anayasayla yönetilecek bir sistemi oluşturmaktı. Bu sebeple kendisi ilmi çalışmalarla ziyade meşgul olurken bile, siyasi ve içtimai faaliyetlerden de geri durmamıştır. Öyle ki kendisine daha sonraları siyasetçi denilecek kadar politikayla meşgul olmuştur. (Birişik, 2007, 21) Mevdûdî, birçok arkadaşının siyasete girmeme isteğine karşı Cemaat-i İslamî hareketini siyasi bir parti olarak ön plana çıkartmıştır. Bundan maksat davasını, siyaset yoluyla kuvvetli bir şekilde yürürlüğe koymaktı. Mevdûdî bundan sonrada ara vermeden siyasetle meşgul olmuştur. Konuşmaları, mitingleri, yazdığı makaleler vb. epeyce başını ağrıtmış defaatle cezaevine gönderilmiş, idamla yargılanmış, mitinglerinde kendisine suikast tertip edilmiş ama o bunların hiç birisinden

yılmamıştır. Ne var ki her insan gibi Mevdûdî’de yaşlanmış buna bağlı olarak da sağlık sorunları ortaya çıkmıştır. Neticede hareket olarak kurulan ve daha sonra parti sıfatını taşımaya başlayan Cemaat-i İslami liderliğini bırakmak zorunda kalmıştır. Mevdûdî siyasi yenilgilerden sonra birşeyi fark etmiştir. O da siyasi faaliyetler Cemaat-i İslami teşkilatına ağır faturalar ödetmiş ve manevi değerler bu süreçte zayıflamaya başlamıştır. Bu acı tecrübeden sonra cemaate politikadan çekilme tavsiyesinde bulundu ancak cemaat üyeleri tarafından kabul edilmedi. Mevdûdî politikaya girmenin nedameti içerisinde hanımına içinden geçen şu temennilerini de dile getirdi “Şayet kendimde o gücü bulsaydım her şeye yeniden başladım.” (Kışlakçı, 2019, 115).

Mevdûdî bir yurt sever olarak her zaman Pakistan’ın toprak bütünlüğünü savunuyordu. Bu sebeple ülke birliği, toprak bütünlüğü için Hint kuvvetleri ve sosyalistlerle amansız mücadele etmiştir. (Gilanî, 2000, 138) Mevdûdî bir taraftan sömürge düzenine, diğer taraftan Hinduların baskın kültür olarak yükselişine karşı çıkmıştır (Ahmad, 2004, 432-437).

Mevdûdî, 1. ve 2. Dünya savaşlarına tanıklık etmiş bir âlimdir. Batı medeniyetinin tanrı tanımaz neo pagan laik düşünce anlayışından insanlığa hiçbir hayır gelmeyeceğini anlamıştır. Ona göre kurtuluşun, barışın ve huzurun tek çaresi İslam dinini keşfetmek ve samimi bir toplumun / cemaatin ortaya çıkıp, İslam’ı dünyaya hâkim kılmak için canla ve başla seferber olmaktır. Mevdûdî, Pakistan’da İslam inkılabını gerçekleştiremedi de, en azından gayretleriyle ülkeyi seküler bir devlete çevirmelerine engel olmuştur (Birişik, 2007, 138).

1.3. Müfessirliği ve Tefsire Yönelişi

Mevdûdî’nin en büyük gayesi İslam’ı anlatırken ana kaynak olan Allah’ın kitabı Kur’an’ı Kerim ile en doğru şekilde anlatmaktır. Bunun içinde insanları anlaşılır ve sade bir dille yazılan tefsir kitabıyla buluşturmakla aslında İslam’a ve insanlara büyük bir hizmet yapmış olacaktır. Çünkü içinde bulunduğu topluma ve gelecek nesillere dini bir sorumluluk hassasiyetiyle kendisini borçlu hissetmiş, toplumun ve gelecek kuşakların kolay anlayacağı, kafalarındaki sorulara cevap bulacağı bir tefsir yazmayı amaç haline getirmiştir. (Gilanî, 2000, 154) Bu sebeple Mevdûdî ilmi ayrıntılara girmeden fazlaca kaynak göstermeden her sınıftan insanın anlayacağı bir dille tefsir yazmıştır. Mevdûdî, Tefhim’in yazılmasına çok önem ve emek vermiştir. Şöyle anlatır: “Nice geceler yatsı namazından sonra yazmaya başladım da zamanı ancak sabah ezanı okununca fark ederdim. Ama böyle yapmasaydım, Tefhimu’l Kur’an’ı tamamlayamazdım” (Hamira Mevdûdî, 2011, 153).

Mevdûdî klasik bir tefsir çalışması yapmanın zaman kaybı olacağını bununla ilgili yığınla tefsir kitabı olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla yapılacak olan tefsir çalışması bir yönüyle de daha öncekilerin eksiklerini tamamlamak ve ele almadıkları yönleri açıklamakla ilgili de olacaktır. Okuyucuyu fazla bilgiye boğmadan Kur'an'ı anlamaya yönelik bir çalışma olarak hazırlamıştır. İlmî eserden çok herkesin okuyup kolayca anlayacağı orta seviyede eğitim görmüş ve Arapça bilmeyen, Kur'an ilimlerine de vakıf olmayan tüm kesimler için hazırlanmış bir eser olarak değerlendirmiştir. Bu sebeple Mevdûdî, ilmî çalışma yapacak olan âlimler ve araştırmacılar için başka kaynaklardan faydalanmalarını söylemiştir. Zaten Mevdûdî her yönüyle mükemmel bir eser ortaya koyduğunu da iddia etmiyor. Onun en önemli gayesi herkes tarafından anlaşılabilen bir eser üretmektir (Mevdûdî, 1996, 7-8).

Mevdûdî, modern tarzda tefsir yazan son dönem âlimlerden birisidir. (Birişik, 2007, 44) Ayrıca Tefhim'i özel kılan sebeplerden birisi de tefsir tarihinde ilk defa okuyucu kitlesi belli bir tefsir üzerinde çalışılmıştır. Yine bu tefsirin özelliklerinden biri de, tarihte ilk kez Kur'an'da adı geçen yerlere ve peygamberlerin yaşadığı coğrafyaya bir inceleme ve araştırma gezisinde bulunulmasıdır. Mevdûdî bu kapsamda üç ay boyunca bilgi, belge, fotoğraf ve harita toplamış bunları da tefsir çalışmalarında kullanmıştır. Bu yönüyle de Tantavî'nin (ö. 1940) el-Cevâhir'inden sonra ilk resimli tefsir kitabı olarak eserini hazırlamış ve bu alanda harita ve kroki kullanarak örnek tefsirler arasında yerini almıştır (Birişik, 2007, 49). Yazar Abdulhamit Birişik'in tespitine göre Tefhimu'l Kur'an'da on dört sûre de toplam 29 harita ve krokiye yer verilmiştir. Bunlardan ikisi hac ibadetinin yapılışı diğerleri ise tarihi olaylarla ilgilidir (Birişik, 2007, 50). Tefhimdeki bu görsel bilgiler okuyucuyu adeta oraya götürüp konuyu daha iyi anlamasına, kavramasına katkı sunması bakımından önemlidir.

Mevdûdî, Tefhimu'l Kur'an'ın yazımına 1942 Şubatında başlamış olup 7 Haziran 1972' de bitirmiştir. Ömrünün yaklaşık 30 yıl 4 ayını tefsir çalışmasına feda etmiştir. Kendisi tefsire nasıl başladığını şöyle anlatır. "Cemaat-i İslami'yi kurduğum ve İslami hareketi başlattığım zaman şuna inanmıştım ki dilim ve kalemimle İslam'ı nasıl izah etmeye çalışırsam çalışayım ilahi kelam aracılığıyla yapılmadıkça etkili olmayacaktır..." (Kışlakçı, 2019, 133).

Yazdığı bu eserle çok insanın hayatına yön vermiştir. Dünyevi noktada en modern ve çağdaş denilen kesimleri dahi etkilemiştir. Özellikle de gençleri derinden etkilemiştir (Gilanî, 2000. 154). Mevdûdî, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi ümmete karşı kendisini mesuliyet içerisinde hissettiği için bir de toplumla kuracağı iletişimde Kur'an-ı ana kıtas olarak değerlendirdiği için Tefhim'i yazmıştır. Ancak Mevdûdî Kur'an tefsiri yazarken bulunduğu ortamdan ziyade objektif bir bakış açısıyla tefsir çalışmasını kaleme almıştır. Mevdûdî

Tefhim'i yazdıktan sonra okuyucunun siyak-u sibak ile daha iyi anlaması için Hz. Peygamberin sîretini yazmıştır. Zira Mevdûdî'ye göre Peygamberin kişiliğini, ahlakını, bilmeyen bir kimse Kur'an'ı yeteri kadar anlaması mümkün değildir (Gilanî, 2000, 171). Tefhimu'l Kur'an başta olmak üzere diğer kıymetli tüm eserleri, Mevdûdî'yi ve gayelerini bize anlatmakta olup modern dünyada İslami bir hayat için insanlara yeni yollar açmaktadır.

1. 4. Mevdûdî'nin Tefhimu'l Kur'an'da Takip Ettiği Metod

21. yüzyılda başta Hint Alt Kıtası ve Asya olmak üzere dünyanın birçok İslam ülkesinde en çok okunan ve dikkate alınan tefsir kitabı Tefhimu'l Kur'an'dır. Ayrıca Mevdûdî'nin en önemli eseri olup Urduca diliyle yazılmıştır. Bu çalışma İslam dünyasında büyük şöhrete kavuşmuştur. Bu sebeple de en çok baskısı yayımlanan tefsir kitabı olarak kayıtlara geçmiştir. Tefsir Türkiye'de de alanında uzman isimler tarafından Türkçeye tercüme edilerek 1986-1988 tarihlerinde ilk baskısıyla yayımlanmaya başlamıştır (Koç, 1995, 65). Üslubu ve içeriği bakımından diğer tefsirlerden ayrılmış olup, Mevdûdî tefsirini yazarken genel anlamda tefsircilerin yapmadığı bir yol izledi. Şöyle ki:

1. Kur'an'ı Kerim'de tarihi olaylar, çeşitli yerler, beldeler ve memleketlerden bahsedilir. Mevdûdî Kur'an'ı daha iyi anlamak ve anlatmak, bazı müsteşriklerin asılsız tezlerini çürütmek için Kur'an'da ismi geçen yerleri, kavimlerin yaşadığı mekânları, bölgeleri ziyaret etmiş ve yararlı sonuçlar elde etmiştir. Örneğin "Tûr dağı" ziyaret ettiğinizde, bununla ilgili ayetleri daha iyi anlayabildiğinizi ifade etmektedir (Gilanî, 2000, 162). Mevdûdî bu kapsamda üç ay boyunca bilgi, belge, fotoğraf ve harita toplamış bunları da tefsir çalışmalarında kullanmıştır. Bu yönüyle de Tantavî'nin (ö. 1940) el-Cevâhir'inden sonra ilk resimli tefsir kitabı olarak eserini hazırlamış ve bu alanda harita ve kroki kullanarak örnek tefsirler arasında yerini almıştır (Birişik, 2007, 49). Yazar Abdulhamit Birişik'in tespitine göre Tefhimu'l Kur'an'da on dört sûre de toplam 29 harita ve krokiye yer verilmiştir. Bunlardan ikisi hac ibadetinin yapılışı diğerleri ise tarihi olaylarla ilgilidir (Birişik, 2007, 50). Tefhimdeki bu görsel bilgiler okuyucuyu adeta oraya götürüp konuyu daha iyi anlamasına, kavramasına katkı sunması bakımından önemlidir.

2. Önceki müfessirlerin gözlem ve açıklamalarına birçok ilave yapmıştır. Bu bağlamda önceki tefsirlerin kısa ve özet anlatımlarını günümüz insanın daha iyi anlaması için geniş izahatlar yapmıştır. Değinilmeyen en küçük işaretleme, açıklama yapılmayan noktaları açıklamaya çalışmıştır. Tüm bunlara rağmen çok az noktalarda görüş ayrılığı olduğunu söylemiştir. Bu da sûrelerin Mekki ve Medeni oluşuyla alakalıdır. Örneğin Mevdûdî'ye göre

Tîn süresi Mekki'dir. Buna delil olarak da sûrenin 3. ayetini “ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ” (ve şu güvenli şehre) delil olarak getirir (Gilani, 2000, 163). Yine önceki müfessirlerin genel olarak kullandığı kelime manalarına güncel bir tanım getirerek kelimenin manasını genişletmiştir. Örneğin “Hadid” kelimesi önceki tefsirlerde askeri güç anlamında kullanılırken Mevdûdî siyasi güç anlamı da taşıdığını söylemiştir (Mevdûdî, 1996, 137).

3. Tefhim'de kaynaklar ve bunların kullanımı klasik ile modern dönem arasında geçiş sürecinin izlerini taşımaktadır. Zengin bir kaynağa sahip olan Tefhim arkeolojik malzeme ve mukayeseli dinler tarihi açısından son derece önemli bir çalışmadır (Kışlakçı, 2019, 134-135). Mevdûdî tefsirinde Kur'an'ı Kerim'i, Kitab-ı Mukaddes ve Talmud ile karşılaştırmıştır. Özellikle kıssalar, Peygamberlerin hayatı, tarihi olayları yorumlarken Kitab-ı Mukaddes ve Talmud'dan nakillerde bulunmuştur. Tabii bundaki amacı, Kur'an'ı Kerim ve diğer iki kitabı mukayese ederek Kur'an'ın hakikatini ortaya çıkarmaktır (Birişik, 2007, 52-53). Mevdûdî bununla da yetinmez, delilleriyle Kur'an'ın doğruluğunu ortaya koyduktan sonra İncil ve Tevrat'ın tahrif edildiğini ileri sürer ve bu iki kitabı birçok konuda eleştirir (Birişik, 2007, 53-54). Özellikle oryantalistlerin art niyetli Kur'an'ı Kerim ve Hz. Peygamber aleyhindeki çalışmaları ve dillendirdikleri asılsız iddialara etkili cevaplar vermektedir (Mevdûdî, 1996, 153-154-156-216-219).

4. Mevdûdî tefsir çalışmasını hazırlarken kullandığı kaynaklardan ilk zamanlar söz etmez. Bunu da şöyle açıklar. “Ehl-i Ulemâ zaten müfessirlerin Kur'an'ı Kerim'i nasıl tefsir ettiğini bilir. Sıradan insanlara ise sık sık eser ve kaynaklardan söz edilince kafaları karışır ve anlatılanları net biçimde anlayamaz. Yani âlimler kaynakla ilgilenir ancak halk ilgilenmez. Asıl olanın Kitabullah'ın ne mesaj verdiğini anlamaktır” demiştir. Ancak bir arkadaşının karışıklığa ve yanlış anlamalara sebep olduğunu dile getirmesi ve tavsiyeleri neticesinde kaynak yazmaya başlamıştır (Gilanî, 2000, 166). Özellikle üçüncü ciltten sonra kaynakları günümüz çalışmalarında izlenen yöntem uygun bir şekilde kullandığı görülür. Bazı yerlerde de süreli yayınları kaynak olarak kullanmıştır. The Economist, (Mevdûdî, 1996, 386) The Empty Quarter, (Mevdûdî, 1996, 355) Urdu digest, (Mevdûdî, 1996, 43) vb.

5. Mevdûdî'ye göre, motamot tercümenin eksikliklerinden biri de Kur'an'ın hitabet biçimindeki üslûbunun yazıya dökülürken dikkat edilmeden sıradan yazılı bir metni çeviri yapar gibi tercüme etmeleridir. Bu da Kur'an okuyucusu tarafından tercümenin Kur'an üslûbundan ve kopukluğundan dert yanmasına vesile olmaktadır. Bu minvalde tercüme yapılırken konuşma dili ustalıkla yazı diline aktarılırsa o zaman kopukluğun gideceğini söyler. Ayrıca Mevdûdî motamot tercümelerin birçok kelimedede yetersiz kaldığını çünkü bazı

kelimelerin muhtelif manalar taşıdığını, okuyucu bazı yerlerde denilmek isteneni anlamayacağı hatta yanlış anlamalara sebebiyet vereceğini, okuyucunun kafasında soru işaretleri bırakacağını anlatır (Mevdûdî, 1996, 10-11).

6. Mevdûdî'nin tefsirine genel anlamda baktığımızda Kur'an tefsiri çeşitlerinden hangi tür tefsirin içine girdiğini söyleyecek olursak tabii ki son dönemde birçok müfessirin metodu olan içtimai tefsir diyebiliriz. İçtimai tefsirin mimarı da Mısırlı âlim Muhammed Abduh'dur. Ezher Üniversitesinde hocalığı esnasında uyguladığı bir yöntemdir. Reşid Rıza (ö.1354/1935)'da içtimai tefsirin ikinci önemli ismidir. Yine bu ekolde tefsir yazanlardan bir diğeri Seyyid Kutub (ö.1386/1966)'tur (Demirci, 2014, 240-241).

Mevdûdî'nin tefsiri de içtimai tefsirin tanımıyla bire bir örtüşmektedir. Şöyle ki; İçtimai Tefsir, "Kur'an'ı yeni bir anlayışla ele alarak çağın toplumsal sorunlarını nasların ışığı altında çözümlenmeyi hedefleyen bir tefsir çeşididir." En belirgin özelliği taklidi terk ederek, tefsiri kuruluk, donukluk ve durgunluktan kurtarmak ve ortaya çıkan problemlere yeni çözümler getirmektedir. Bunun içindir ki bu tefsir yöntemini savunanlar, Kur'an'ı yorumlarken öncelikle onun hidayet yönünü ele almıştır. Toplumsal sorunlara bu bağlamda çözümler üretmeye çalışmışlardır (Demirci, 2014, 238). Şimdi bu tanım bağlamında değerlendirdiğimiz de Tefhimu'l Kur'an'a rahatlıkla içtimai tefsir denilebilir. Kendisinin de zaten tüm tefsir yazma çalışmaları, amaç ve faaliyetleri bu tanım kapsamındadır. Mevdûdî'nin tefsirinin içtimai tefsir olduğunu Zafer Koç'un 1995 yılında hazırladığı "Ebu'l A'la el-Mevdûdî ve Tefsirindeki Metod" adlı tez çalışmasından da öğreniyoruz. Zafer Koç yaptığı tez çalışmasında Mevdûdî'nin İçtimai tefsir metodunu takip ettiğini zikretmiştir. Bununla ilgili de içtimai tefsirin öncülerinden Muhammed Abduh'un tefsirde takip ettiği metodu kısa başlıklar altında vermiş ve Mevdûdî'nin kendi tefsir çalışmasında bu prensiplere uyduğunu zikretmiştir (Koç, 1995, 59-61).

1. Mevdûdî'nin Cihad Anlayışı

Hint Alt Kıtasında Hindularla Müslümanlar uzun zaman iç içe beraber yaşamışlardır. Fakat İngilizlerin silahlı askerleriyle gelip, kıtada sömürü düzeni kurmaları, Hinduları desteklemeleri ve Müslümanlara karşı kışkırtmaları sebebiyle Müslümanlar her iki taraftan (Hindular ve İngilizler) ayrımcılığa uğramış, hakları gasp edilmiş ve zulme uğramalarına, İslam dinine karşı da sözlü ve fiziksel saldırılara neden olmuştur. Hindular Müslümanlara hem baskı yapıyorlar hem de tahrik ediyorlar sonra da İslam'ın kılıç dini olduğunu,

müslümanların kan döken barbarlar olduğunu her tarafta ilan ediyorlardı. Bu durum Müslümanları üzmekte ve çaresiz bırakmaktaydı (Kışlakçı, 2019, 50-51).

Mevdûdî ile aynı dönemde yaşayan saygın Müslüman liderlerinden (Hilafet Hareketinin Kurucusu) Muhammed Ali Cevher, 1926'da büyük bir camide yaptığı konuşmada, Müslümanların üzücü durumunu işaret ederek “Temennim odur ki, bir Allah kulu kalkar da İslam’a yöneltilen bu ithamlara, iftiralara ve çirkin iddialara cevaben İslam’ın hakiki mahiyetini ortaya koyar.” diyerek bir konuşma yapmıştır. Mevdûdî bu konuşmayı duyunca, İslam’ın şiddete dayalı bir din olmadığını ortaya koyup bu yönüyle saldırılara hedef olan cihad doktrinine mantıkî bir izah getirmek için hemen işe koyulmuştur. Cihad üzerine altı aylık araştırmalar yapması neticesinde 1927 yılında ilk kitabı olma özelliği de taşıyan “el-Cihad fi’l-İslam” adlı eserini yazdı (Gilanî 2000, 41). Gerek bu eser ve destekleyen diğer eserlerinden gerekse tefsirinde yorumladığı ilgili ayetlerden Mevdûdî’nin cihad anlayışını tesbit etmek mümkündür. Bu başlıkta Tefhîmü’l- Kur’ân esas olmak üzere Mevdûdî’nin cihad anlayışı incelenecektir.

2.1. Cihad ve Harp/Savaş Kelimelerinin Farklılığı

Mevdûdî, eserinde cihad kelimesinin harp kelimesiyle aynı olmadığını ifade eder. Arap dilinde kıtal anlamına gelen harp kelimesinin yerine İslam, cihad kavramını tercih etmiştir. Çünkü cihad daha şumûllü bir kelimedir. (Mevdûdî, 2018, 11-12). Esasen cihad sözlük anlamı olarak Arapça’da “Güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak”manasına gelmektedir. (Özel, 1993, 527) Ancak Arapça’daki birçok kelime gibi, cihad kavramı da İslam diniyle birlikte bambaşka bir anlam kazanmıştır. Bu minvalde Allah yolunda yapılan her bir mücadele cihad olarak tanımlanmıştır. Mevdûdî Allah yolunda yapılan cihad konusundaki gayeyi şöyle açıklar. “İslam bir milletin yararı için başka bir milletin yok olmasına karşıdır. Bir toplumu kalkındırmak için diğerini düşürmez. Bir topluluğun şu veya bu ülkeyi elde etmesini, işgal etmesini gözetmez. İslam beşeriyetin kurtuluşunu ve mutluluğunu düşünür (Mevdûdî, 2018, 11-12). Mevdûdî cihad ile kıtal arasındaki farkı bu ifadelerle ayırmıştır. Cihadın daha evrensel bir anlama sahip olduğunu söylerken, savaşı milletlerin, kabilelerin kişisel çıkarları için kullandığı bir kavram olarak değerlendirmektedir. Cihad ise Allah’a ve onun yoluna hizmettir. Biz bu söylemden şunu anlıyoruz ki cihad asla imha etmez, aksine ihya eder.

2.2. Çeşitli Anlamalarda Cihad

Allah yolunda cihadın hakikatini değerlendiren Mevdûdî, akıl ve düşünceye dayanan evrensel inkılabı gerçekleştirmek için alabildiğine kalem kullanmak bir tür cihaddır. Kılıç zoruyla kurulan düzenleri yıkıp yerine insaf ve adalete dayanan yeni bir düzen getirmek de bir çeşit cihaddır. Aynı zamanda İslam davası için malını feda etmek cihaddır. Zorluklara katlanmak, şiddete karşı direnmek de cihaddır demiştir (Mevdûdî, 2018, 13). Mevdûdî'nin bu tür geniş tanımlarına baktığımızda her alanda Allah yolunda onun rızası için cihad edilmesi gerektiğini söylemektedir. Bunu da dünyanın daha adaletli olması ve zulmün önüne geçebilmek için gerekli olduğunu savunur (Mevdûdî, 2018, 28). Örnek verecek olursak Kur'an'ı Kerim'de;

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

“Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza iletacağız. Şüphesiz Allah, mutlaka iyilik yapanlarla beraberdir.” (Ankebut 29/69) ayetini Mevdûdî Tefhîmu'l Kur'an adındaki tefsir çalışmasında yorumlarken, mücahede kavramını *“Câhedû”* kelimesi üzerinden ve yine aynı sûrenin 6. ayetinde de *“Câhedû”* lafzının geçmesinden dolayı orada açıkladığına işaret eder. Burada da önemine binâen zikretmek yararlı olacaktır. Mevdûdî'ye göre *“Mücahede”* bir düşmanla savaşmak, ona karşı elinden gelen gayreti göstermek anlamına gelir ve şayet açık, bilinen bir düşmana işaret edilmiyorsa o takdirde çok yönlü bir savaşı ifade ettiğini açıklar. Mevdûdî'ye göre bir müminin yapacağı savaş/cihad böyle bir nitelikte olmalıdır. Yani yeri geldiğinde bir mümin kendisini hak yoldan saptıracak vesveselerle imanına ve îtikâtına zarar verecek batıl yollara sürükleyecek şeytanla, cihad/savaş yapmak zorundadır. Aynı şekilde heva, heves ve arzularını tetikleyen, günahların kölesi haline getiren azgın nefse karşı da cihad/savaş etmekle mükelleftir. Mümin cihad/savaş konusunda bunlarla da yetinmez. Cihad evde başlayıp dalga dalga çevreye yayılır. İslam'a, müslüman'a ve bunların maddi-manevi tüm değerlerine düşmanlık yapan, ifsat etmeye, yıkmaya, islam düzenini bozmaya çalışan hangi topluluk varsa onlarla cihad/savaş yapmalıdır (Mevdûdî, 1996, 227). Yukarıda geçen Ankebut sûresinin 69. Ayetinde geçen Allah yolunda gerekirse bütün İslam düşmanlarını karşısına alacağını bile bile, ihlasla cihad edenleri Allah Teâlâ'nın yalnız bırakmayacağını, onları destekleyeceğini, İslam'ı onlara kolaylaştıracağını, kendisine giden yolları onlara açacağını vurgulamaktadır. Allah Teâlâ kendi yolunda cihad edenlere doğru ile yanlışı ayırt edebilecek bir şuur ve vasıf verir. Böylece onlar Allah'ın rızasını ve desteğini kazanırlar. Kısaca Allah Teâlâ onlara samimiyetleri ve salih amelleri için

gösterdikleri gayretler nispetinde, doğru yolu gösterir ve onları destekler (Mevdûdî, 1996, 272).

2.3. Savaş Anlamında Cihad

Mevdûdî, cihadı hem hücum hem de savunma savaşı olarak görür. Yalnız İslam'daki cihad, yabancıları kendi fikir ve inancını kabullenmeye zorlamak için değil, yönetimi batıl sistemlerin elinden alıp, hak sancağını taşıyan imanlı ellere teslim etmek içindir. Tâ ki yeryüzünde fitne kalmayıp din yalnızca Allah'ın oluncaya kadar...(Mevdûdî, 2018, 33) hak yolunda mücadele etmektir. Kur'an-ı Kerim'de;

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Fitne ortadan kalkıncaya ve dinin tamamı Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse kuşkusuz Allah yaptıklarını görmektedir.” (Enfal 8/39).

Mevdûdî bu ayet- i kerime ile de İslam'ın temel hedeflerinden biri olan fitnenin yok olması için, Müslümanların savaşla emrolunduğunu hatırlatır. Kur'an fitneyle savaşılması için daha önce de Bakara 193. ayetle müminlere emir vermiştir. Mevdûdî de tefsirinde bu gayenin olumlu ve olumsuz yönüne dikkat çekmiş ve menfi cihetiyle savaş, fitneyi ve fesadı ortadan kaldırmayı, müsbet yönüyle de her alanda Allah'ın dinini ikame etme amacını taşıdığını dile getirmiştir. İşte bu durum müminlerin Allah yolunda savaşmasını meşru hatta zorunlu kılar. Öyle ki savaşı meşru ve helal kılan başka bir gaye yoktur (Mevdûdî, 1996, 169-170). Ancak buradaki ana gaye, Allah yolundan alıkoyanlara, zulüm ve haksızlıkları müminlere reva görenlere, tevhid inancını yok etmeye karşı yapılan bir savaştır. Kur'an bu tavrı fitne olarak değerlendiriyor ve cihad hükmünü açıklıyor (Mevdûdî, 2009, 100). Yoksa İslam tüm gayr-ı müslimlere inanç özgürlüğü verir. Kişiler ve toplumlar istediği yaşam tarzını ve inancını özgürce yerine getirebilir (Mevdûdî, 1996, 155).

2.4. Hak Yolunda Mücadele Olarak Cihad

Yine Mevdûdî'ye göre, cihad hak yolunda mücadele olduğu için bir Müslüman, kısırlar gibi saraylar yapmak, milletleri ve ülkeleri köleleştirmek, kişisel çıkarını ve düşük şehvetini dindirmek için savaşmaz. Böyle bir savaş ancak tâğut yolunda yapılan savaştan başka bir şey değildir (Mevdûdî, 2018, 36). İslam, Allah'ın razı olmadığı zulmün ve haksızlığın üstün olduğu her türlü mücadeleye ve savaşa karşı çıkar. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de;

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

“Size karşı savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırılığa sapmayın; Allah aşırılığa sapanları sevmez.” (Bakara 2/190) ayetine Mevdûdî şöyle bir yorum getirir:

Allah Teâla, Mekke döneminde Müslümanlara zayıf ve dağınık olmalarından dolayı müşriklerin zulüm ve baskılarına karşı sabır ve sebatla karşılık vermelerini emretmiştir. Hâlbuki Müslümanlar müşriklere saldırmıyor, İslam’a girmeleri hususunda da baskı yapmıyorlardı. Müslümanların tek gayesi Peygambere gelen vahyi büyük bir şevkle yaşamaktı. Bu durum ise müşriklerin hoşuna gitmiyor ve putperestliklerine karşı bir tehlike olarak görüyorlardı. Bu sebeple İslam’ın yayılmasına mani olmak için Müslümanlara karşı her türlü kötülüğü reva görüyorlardı. Artık Müslümanlar Medine’ye hicret edip devlet düzenine geçince kendilerini düşmanlarına karşı korumak için peyderpey savaş izni verilen ayetler de nazil olmaya başladı (Mevdûdî, 1996, 153).

Mevdûdî Hac sûresi 39-40. ayetlerin savaş izninin verildiği ilk ayetler olduğunu ikinci ayetlerinde Bakara sûresi 190-191. ayetler olduğunu ifade eder. Hac 39. ayetin yorumunda genişçe açıklanan bu ayet-i kerimelerin nüzul sebebinin temel gayesi zulüm ve haksızlıklara karşılık vermektir. (Mevdûdî, 2009, 55) Yalnız bu zulüm ve haksızlık basite indirgenecek bir davranış şekli değildir. Hak yolu kapatıp küfür yolunu açmak isteyen insanın hem dünya hayatında ahlaki yaşam biçimini altüst eden hem de ebedî âlem olan ahiret hayatını cehenneme çeviren bir zulüm ve haksızlıktır. Tevhidi yok etmek isteyen düşmanlara, putperestlere karşı Allah Teâlâ’nın kendisine inanan müminlere hakkı savunmak için verdiği bir ruhsattır.

وَلَا تَعْتَدُوا “fakat aşırılığa sapmayın” Bakara 2/190) Allah Teâlâ kendi yolunda savaşmayı şarta bağlamaktadır. Mevdûdî şöyle açıklar: Müslümanlar şahsi bir çıkar, menfaat, maddi bir karşılık için yahut da intikam almak için savaşamaz. Her kim olursa olsun kendileriyle savaşmayanlara karşı kılıç kuşanamaz. Bu ayetle Allah Teâlâ savaş konusunda da müminlere bir ölçü getiriyor. Bunlar içerisinde savaşta, kadın, çocuk, yaşlı, yaralı, din adamları, kendileriyle savaşmayanlar, hayvanlar, tabiata vs. zarar vermek öldürmek yasaklanmıştır. Hatta ölümlere dahi müsle vb. kötü muameleyi yapmaktan men etmiştir (Mevdûdî, 1996, 153). Mevdûdî Allah yolunda çarpışanların Allah’ın kanununa uymak zorunda olduğunu söyler (Mevdûdî, 2018, 15). Dolayısıyla Müslümanlar savaşırken Allah’ın hükmü ile savaşırlar. Milletlerin gelir kaynaklarını sömürmek (Mevdûdî, 2018, 13) zorla Müslüman yapmak için (Mevdûdî, 2009, 150-151) yakmak, yıkmak, yağmalamak için savaşamazlar. Bunun yanında Mevdûdî cihadın amaçlarından birisinin de insanın insan üzerindeki hâkimiyetine son vermek ve herkesi Allah’ın yönetimi ve adaleti altında toplamak

toplamak olduğunu ifade eder. Bir Müslümanın bu gaye için sahip olduğu her şeyi fada etmesi cihaddır (Mecdûdî, 2008, 219).

Mevdûdî'nin cihad konusunda Müslüman devlet adamlarını sert bir dille eleştirdiğine de şahit oluyoruz. Bu devlet adamlarının dinden uzaklaştığını, kocaman köşklerde, süslü saraylarda oturduklarını, zevk-ü sefaya daldıklarını yazar. Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in halifeliğini misal getirir. Bu sahabelerin devlet yöneticisi olduğu halde orta halli yaşadıklarını İran ve Bizans'ı vergiye bağladıklarını hatırlatır (Mevdûdî, 2018, 37-40). Mevdûdî cihad gibi ağır bir sorumluluğu üstlenmek için müminin iyi bir eğitimden geçmesi gerektiğini dillendirir. Bu eğitimde namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerin yerine getirilerek müminin irade ve dirence sahip olduğunu bu şekilde kalbini dünya hasletlerinden arındırdığını ve neticede bir müminin Allah için cihada hazır hale geldiğini vurgular (Mevdûdî, 2008, 225). Şayet kalben bir müminde cihad etme arzusu ve niyeti yoksa o takdirde diğer ibadetlerin hiçbir anlamı yoktur. Çünkü hiçbir ibadet kişiyi Allah'a kendi yolunda cihaddan daha fazla yaklaştıramaz (Mevdûdî, 2008, 227). Mevdûdî, "İslam dininin barış dini, iyilik dini olduğunu efendim cihad bizim nemize gerek, oysa İslam dini daima iyilik ile hareket edip, güzel söz, tatlı dille hakikatleri anlatmayı emreder. Bizler Allah'ın dinini tatlı dille, yumuşak lisan ile anlatırız. İslam'a inanan bilerek, severek inansın..." (Mevdûdî, 2018, 8) gibi sözleri telaffuz eden, İslam'ı cihadsız bir konuma getiren ve sadece bir yönünü öne çıkaran aydınları da eleştirmiştir. Ayrıca dinin sadece inanıp belli ibadetleri yerine getirmek olmadığını, samimiyyetin inandığı dinin yeryüzünde hâkim güç olması için bütün gücünü seferber etmesi, gerekirse bu uğurda canını dahi feda etmesi gerektiğini dile getirir (Mevdûdî, 2008, 233). Mevdûdî cihadsız/savaşırsız bir İslam toplumunun hakikattan ve gerçeklikten çok uzak olacağını ve bunun İslam'ın ruhuyla bağdaşmadığını ifade eder. Tüm teknolojik silah aletlerini düşmanlara hak gören kendilerine gelince cihadı/savaşı kendilerine yakıştıramayanlar ve bunu kendilerine yük görenlerin hayal peşinde koştuklarını dile getirir (Mevdûdî, 2018, 8). Mevdûdî savaş alanında mağlup olanların, düşünce alanında da mağlup olacağını kılıcı kırılanın kalemiyle cihad/savaş yapmasının mümkün olmadığını anlatır (Mevdûdî, 2009, 10).

Sonuç ve Tartışma

İslam'da cihad her dönemde olduğu gibi bu asrın da en önemli konularından birisidir. 21. yüzyıl da cihadın ne kadar mühim bir amel olduğuna, cihadsız İslam'ın nâkıs olduğuna

şahid oluyoruz. Bu bağlamda cihadın asıl tanımının ve gayesinin ne olduğu doğru ve sağlam bilgilerle aktarılmalıdır. 20. yüzyılın Müslüman âlimlerinden biri olan Mevdûdî ve diğer çağdaşları cihad konusuna kadîm âlimler gibi önem atfetmişlerdir. Mevdûdî cihad ile ilgili düşüncelerini ifade ederken gelenekten kopmamış Kur'an ve sünnet çerçevesinde geniş izahatlar yapmıştır. Zira Mevdûdî birçok eserinde ve düşüncelerinde yoğun bir şekilde eleştiriye tâbi tutulurken cihad konusunda bununla ilgili eserlerinde, düşüncelerinde ve söylemlerinde kendisine hiçbir eleştiri yapılmamıştır. Bu durum bu alanda söz söyleyecek, açık arayacak, kusur bulacak, eleştirilecek bir boşluk bırakmadığını ve sahih bilgilerle modern bir üslûple cihad konusunu yorumladığını gösteren açık bir kanıttır.

Mevdûdî yaşadığı asırda İslam'ı her alanda savunmuş, önemli eserler bırakmış, bugün yirmi milyon civarında üyesi olan bir hareketin temellerini atmış, ömrünü İslam'a adanmış ve talebelerinin de ifadeleriyle yüzyılın fikir ve dava adamı olma ünvanını kazanmıştır. Böyle bir âlim ve fikir adamının birçok soruna ışık tutması cihad konusunda ise susması ve eser kaleme almaması onun mücadele dolu hayatına tamamen zıt bir durumdur. Mevdûdî İslam'ın hakikatını cihad konusuyla da savunmuştur. Cihadın ne olduğunu, hangi anlama geldiğini, niye, nasıl ve niçin yapıldığını, hangi gaye ile cihad edildiğini, sonuçlarının ne olması gerektiğini, cihad konusunda Müslümanların ve yöneticilerin tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini, gayr-ı Müslimlerin cihad ile ilgili menfi düşüncelerinin ve ithamlarının gerçeklikle hiçbir ilgisinin olmadığını yenilikçi bir üslûple anlatmış ve söylemleriyle cihadın terimsel anlamını güncellemiştir. Birçok konuda ifrata kaçmakla eleştirilen Mevdûdî'nin cihad konusunda Kur'an ve sünnetle ne kadar dengeli ve uyumlu bir anlayış ve soluk getirdiğine yine cihad ayetlerini de bağlamından koparmadan sade ve anlaşılır bir dille yorumlandığına şahit oluyoruz.

Mücadele ve mücahadesiyle bilinen, eserleriyle yol gösterici bir âlim olan Mevdûdî'nin üzerine birçok konuda çalışma yapılmıştır. Fakat Mevdûdî'nin cihad konusundaki çalışmalarının, düşüncelerinin, söylemlerinin, pek tartışma ve araştırma konusu yapılmamış olması oldukça ilginç ve dikkat çekicidir. Bu yönüyle çalışmamızın örnek olması ve katkı sağlaması niyetiyle Mevdûdî ve onun gibi düşünen çağdaşlarının cihad konusundaki düşünce ve söylemleri gün yüzüne çıkartılmalı ve araştırma konusu yapılmalıdır.

Öneriler

Yaşadığı asırda İslam'ın müdafasını yapan fikirleri ve üslûbıyla kıtaları aşan Mevdûdî'nin cihad anlayışı çalışma konumuz olmuştur. Mevdûdî'nin bu konudaki yaklaşımının ne kadar sağlam temellere dayandığına asrının cihadla ilgili sorularına makul cevaplar verdiğine şahit oluyoruz. Tabi ki Mevdûdî'nin cihad anlayışı geniş bir perspektifte ele alınması ve araştırılması onu takip edenler ve bu konuya ilgi duyanlar için geniş bir bakış açısı sağlayacaktır.

Esasen cihad algısının gayr-i müslim toplumlarda olumsuz bir şekilde tanımlanması gayet tabidir. Ancak cihad kavramının İslam toplumlarında da günden güne asıl anlam, mana ve gayesinden uzaklaştırılması hem İslam için hem de Müslümanlar için büyük bir tehlikedir. 21. yüzyılda Müslümanların yaşadığı buhrandan çıkış yolunun ana maddesini cihad faaliyetlerinin oluşturması gerektiği ortadadır. Maalesef cihad konusu İslam toplumlarında tozlu raflara kaldırılmış ve cihadın geniş anlamı dar bir kalıba sokulmuştur. Bu konudaki çalışmalar ve araştırmalar 21. yüzyıl gerçeklerine göre yeniden güncellenmeli ve Mevdûdî gibi âlimler yol ve yöntem konusunda örnek alınmalıdır. Çünkü Mevdûdî İslam'a hizmet noktasında her alanı en güzel şekilde değerlendirmiş çağının en modern araçlarını (gazete, dergi, radyo, vs.) en etkin şekilde kullanmıştır. Bugün de İslam toplumu teknolojiyi cihad bağlamında etkin bir şekilde kullanması elzemdir. Yine İslam toplumları nasıl ki fıkıh tefsir vd. alanlarında âlimlerin yolunu izliyorlarsa İslam için hayati öneme haiz olan cihad konusunda da alimlerin söylemlerine kulak verilmelidir.

Kaynakça

- Anıs, A. (2004). *Mevdûdî. Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi*. TDV Yayınları
- Ataman, B. & Çelik, A. (2024). *Ebu'l-A'lâ ElMevdûdî'nin Hikmet Anlayışı, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 10 (2), 228- 234.*
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10900889>
- Aytaç, H. (2019) *Ebû'l-A'lâ El- Mevdûdî'nin Tefhîmü'l-Kur'ân Adlı Tefsirinde Oryantalizm Eleştirisi*". (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Üniversitesi. Diyarbakır.
- Başkan, Ö. (2004). *Kur'ân yorumunun politik bağlamı -Mevdûdî örneği-*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Sosyal Bilimler Üniversitesi. Ankara.
- Bilgin, L. K. (2016). *Mevdûdî'nin hayatı, eserleri ve islâm hukuku ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Sosyal Bilimler Üniversitesi. İstanbul.
- Birişik, A. (2007). *Mevdûdî hayatı, görüşleri ve eserleri*. İnsan Yayınları.
- Birişik, A. (2007). *Pakistan. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/. TDV Yayınları,
- Birişik, A. (2011). *Ebü'l-A'lâ Mevdûdî'nin kur'ân yorumunu şekillendiren temel dinamikler. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 20(2), 1-20.*
- Coolican, H. (2009). *Research methods and statistics psychology*. Hodder Education, 5.th Edition,
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*, Çev. Ed. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, 3. Baskıdan Çeviri, Siyasal Kitabevi.
- Demirci, M. (2014). *Tefsir tarihi*. 20. Basım, İFAV.
- Deniz, B. (2019). *İsmet-İ Enbiyâ düşüncesinin Kur'an yorumuna etkisi: Mevdûdî ve Tabâtabâî örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Üniversitesi. Aksaray.
- Ebu'l A'la El-Mevdûdî & Türedi, F. H. 2008). *Gelin müslüman olalım*. Pınar Yayınları.
- Ebu'l A'lâ el-Mevdûdî Seyyid Kutub. (2018). *Cihad*. Hilal Yayınları.
- Ebu'l -Alâ el-Mevdûdî. (2009). *İslam'da savaş hukuk* 2. Baskı. Burcu Yayınları.
- Ebu'l Al'a Mevdûdî. (1996). *Tefhimu'l Kur'an// Kur'an'ın anlamı ve tefsiri*. 2. Baskı. 1(7). İnsan Yayınları.
- el-Karadavi, Y. (2017). *Bir düşünür olarak Mevdûdî* 1. Baskı. Ekin Yayınları.

- Eraydın, S. (2018). *İslam hukuku açısından son dönem hilafet tartışmaları (Seyyid Bey, Senhurî ve Mevdûdî Örneği)*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Gilanî, E. (2000). *Mevdûdî'nin hayatı*. Hilal Yayınları.
- Hatiboğlu, İ. (2003). Çağdaş hadis tartışmaları bağlamında mevdûdî'nin dinamik sünnet yorumu. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12 (1)*.
- Hatipoğlu, B. (2021). *Ebü'l-A'lâ El-Mevdûdî'nin kelami görüşleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Şanlıurfa.
- Kadiroğlu, R. (2020). *Mevdûdî'nin tefsirinde Kur'an ilimleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaplaner, F. (2019). *Ebu'l A'la El-Mevdûdî'nin kelamî görüşleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Keleş, E. (2020). *Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kur'ân adlı tefsirinde ehl-i kitapla ilgili ayetlere yaklaşımı*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uşak
- Kışlakçı, T. (2019). *Çağa iz bırakan önderler/Mevdûdî*. İlke Yayıncılık.
- Koç, A. (2010). *Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kur'an isimli tefsirindeki hadislerin tahriç ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya
- Koç, Z. (1995). *Ebu'l A'la El-Mevdûdî ve tefsirdeki metodu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara İlahiyat Fakültesi, Temel İslami Bilimleri, Tefsir Anabilimdalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köktaş, Y. (2003). *Mevdudî'nin hadisle ilgili görüşleri ve hadis tahlilleri üzerine*. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5 (8)* <https://doi.org/10.17335/suifd.13756>.
- Kur'an Yolu*. (2024). *Kur'an yolu*. Erişim 05 Mayıs 2024. kuran.diyaret.gov.tr
- Küçükdal, Y. (2022). *Mevdûdî'nin tasavvuf ve nefis tezkiyesi hakkındaki görüşleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Üniversitesi. Adana.
- Mevdûdî, H. (2011). *Babam Mevdûdî*. Mana Yayınları.
- Özel, A. (1993). *Cihad - TDV İslâm ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDV yayınları).
- Özel, M. (1999). *Elmalılı ile Mevdudî'nin tefsirlerine karşılaştırmalı bir yaklaşım*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

- Özer, M. (2013). *Çağdaş dönem tefsirinde din ve vicdan hürriyeti: Mevdûdî ve Süleyman Ateş örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bayburt
- Sönmez, M. (1997). *İhya hareketlerinde Mevdudi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Şahin, G. (2011). *Mevdûdî'nin Din ve Siyaset Anlayışı*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Şen, Ö. F. (2023). Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî örneğinde "Siyasal egemenliğin sahipliği" sorunsalı. *Tafsir Dergisi*, III (1), 38-52.
- Telci, F. (2020). *Hayatı ve eserleriyle Ebü'l A'lâ Mevdudi*" SDAM (Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi)
- Yakar, E. (2017). *Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kurân isimli tefsirindeki hadislerin tahriç ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Yıldırım, H. (2019). *Kur'an'da Ehl-i kitap bağlamında Mevdûdî ve Süleyman Ateş'in görüşlerinin mukayesesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rize.